

ביאורים

עבודת ה' בשלמותה חייבת לנבוע מתוך העמקה והבנה. כדי להמחיש זאת, מסביר הרב קוק את עבודת התפילה כשמה - 'עבודה', כלומר דורשת מאתנו לעבוד ולהתאמץ. התפילה בנוסח שקבעו אנשי כנסת הגדולה מורכבת מבקשות, שצריכות לבוא מקירות לבו של המתפלל. המטרה היא, אם-כן, בלב וברצון, אך בלא לימוד והבנה במהות הדברים שאנו מבקשים, סביר להניח שלא ממש נזדהה עם הדברים שאנו מבקשים, וממילא - תהיה התפילה ריקה ובלתי משמעות. לכן על עובד ה' מוטלת חובת לימוד, שיביא להבנה, שתוליד הזדהות ורצון בנושאי התפילה - מהי חשיבותה של ארץ ישראל שעליה אנו מתפללים? מהי מעלת נפש האדם, שאנו רוצים שה' ימלא אותה בחכמה ודעת? מדוע אנו מצפים לבניין בית המקדש? ועוד ועוד. לכן מסביר הרב קוק שהתפילה היא 'בדיקה גדולה', כי היא הזדמנות לבחון עד כמה אנו מחוברים ומזדהים עם הערכים שעליהם אנו מתפללים ומבקשים מכוח תקנת אנשי כנסת הגדולה: האם אנו מבקשים את הדברים שבנוסח התפילה בועקה מקירות הלב? בשולי הדברים מדגיש הרב קוק שכדי להזדהות עם ערכים עליונים ורוחניים, יש גם להיזהר מלהימשך אחרי הנאות העולם הזה. ההתעסקות בהנאות גשמיות, כגון מאכלים טעימים וכדומה, גורמת לאדם לשקוע בהן ולהסתפק בהנאות אלה, במקום להתרומם ולהשתוקק להשלמת החסרונות המהותיים באמת.

הרחבות

• הלימוד לבני התפילה ולא בשעת התפילה

אם-כן התפילה היא פחיתת העבודה ואינו ראוי לעבודה פי אם פשיהיה במצב דעת יראת ד' כל כך עד שיהיו עניני התפילה קרובים אל לבבו. כדי לקרב את עניני התפילה אל לבו, על האדם ללמוד ולרכוש ידיעות רוחניות, שהן העומדות בבסיס התפילה. במקום אחר מבהיר הרב, כי לימוד והבנת עניני התפילה אינם נעשים בשעת התפילה עצמה, אלא רק כהכנה והקדמה לה: "התורה תתן לאדם תמיד השגות שכליות הנובעות חדשות בכל עת ואמיתיות קיימות לעד ממקור האמיתי שהיא חיי עולם. התפילה לא תעסוק לא בהודעת ידיעות חדשות והעשרת השכל באמיתיותן כי אם להשתמש בחלקן של הידיעות הידיעות וקבועות ולהעמיק בכוח ההרגש את הרושם של הידיעות המוסריות על כוחות הנפש" [עין אי"ה שבת א, ו]. תפקיד התורה והלימוד הוא לברר את המושכלות האלוהיות, את האמת התורנית. על גבי זה - תפקיד התפילה הוא 'להוריד' את אותן תובנות מהשכל אל הנפש והרגש.

• זהירות מרצון חומרי

פי יטבע בו טבע החמרי עד שלא ירגיש בעצמו שהדברים האמיתיים הקדושים חסרים לו. עיקרון זה, שמשכיח לדברים חומריים מערכת ומפריעה לתפילה, מתבטא גם באיסור לאכול לפני התפילה, כפי שמבאר הרב קוק: "ההרגשות הראשונות שבהתחלת כל יום פועלות הן באדם לכוון על פיהן את כיוון הנהגותיו ותהלוכותיו בחיים. אבל כאשר קודם לתפילה כבר יקדם על דמו עול התאוה החומרית של האכילה, הרי הוטבע בו מקודם הרצון הבהמי.... אלא שתדלו שיהיו ראשית הרגשות נעלות ומכוונות לתכלית השלמות האמיתית ותמשיכו עליו, על הכוח המוטבע בו, בקומכם בבוקר, בהיות עדיין פנוי באותו יום ממשא ציור חדש, את רצון התפילה והשפעתו, הבאה בהרגשת הנפש, שהיא דבקת האדם עם בוראו ואז חזקתו שילך בה כל היום" [עולת ראייה א, עמ' רנח].

כל זמן שלא ילמד לעצמו שתתברר לו מעלת נשמת האדם ומעלת ישראל ומעלת הארץ הקדושה וההשתקקות הראויה לכל איש ישראל לבגן המקדש וגדלת ישראל והתרומוותם בעולם, כמעט שאי-אפשר לטעם טעם עבודה.

שהרי כיון שחז"ל אמרו (ספרי פרשת עקב) על פסוק "ולעבדו בכל לבבכם": "עבודה בלב ז' תפלה", אם כן התפילה היא פחיתת העבודה ואינו ראוי לעבודה פי אם פשיהיה במצב דעת יראת ד' כל כך עד שיהיו עניני התפילה קרובים אל לבבו. ואם לא ידע מעלת נפשו איך תפלה ברצון שלם והרגשת חסרון שיחיהו השם יתברך דעה בינה והשכל, כיון שאינו מכיר, אחרי שיש לו עשר וקבוד וכל טוב, מה חסר לו אם חס ושלום לא ישפיל ויבין, אם כן צריך ללמד ולהעמיק עד שיציר לו בברור וידיעה שלמה גדל חסרונו לדעה בינה והשכל, יצמא לזה ותפלה באהבה מקירות לב שיחיהו השם יתברך בזה, וד' הטוב לא ימנע טובו להלכים בתמים.

ואם לא ידע מעלת ישראל איך תפלה בלב שלם על גאלתם? שודאי אין הפונה הרצויה בתפלה ברפת גואל ישראל רק על מכאובי נפשו שפמרגיש מצד עצמו מעל הגלות, כי ענין הברכה מעיד שהרצון בה מצד מעלת ישראל וקדשתם. ואם לא ישפיל מעלת הארץ הקדושה וסגלתה וקדשתה איך תפלה על בגין ירושלים, והתפילה היא דוקא מקירות הלב כשפמרגיש שהוא חסר בדבר.

והנה התפילה היא בדיקה גדולה לאדם אם הוא מטהר נפשו באמת פראון יוצרו יתברך ואם הוא קרוב לעשות רצונו פראון קונו. על כן מאז חבי האדם להזהר שלא ימשך אחר רצון עצמו בהנאות הגוף ממאכל ומשתה וכיוצא בזה, כי יטבע בו טבע החמרי עד שלא ירגיש בעצמו שהדברים האמיתיים הקדושים חסרים לו. ואם כן יאבד תפלתו שהיא כלל גדול בעבודה, כי כיון שמתנחם כמה שיש לו לאכל ולשבעה וכאלה ההבלים לא יציר בהתפללו בשבח "עלינו לשבח" ו"על כן נקנה", שיתקן עולם במלכות שדי והאלילים יפרתו והרשעים יפנו אליו יתברך, כי מה יזיקו האלילים לאשר עיניו ולבו למלאת פרסו מעדנים, ובהיות ציורי התאוה בלבבו לא ישפיל ולא יבין. על כן יתחזק האדם ויתחכם ויראה עצה לנפשו, ומאליה חסד והרחמים החפץ בשלמותו, שזהו פבדו ותפארתו, נבקש ונשפך שיחננו דריכנו בנתיבתו ויאר לנו באורו הגדול, שנדע ונשפיל מה הוא יתברך דורש מאתנו ומהו הישר והטוב ללכת בדרכיו.

(מוסר אביה, מעין הקדמה, א.)

לעילוי נשמת מרן הגאון הרב מרדכי אליהו בן מזל צוק"ל
לעילוי נשמת שאשא שרה בת ר' נתן נטע ורבה ע"ה

שיחנהו - שייתן לו. יטבע - ייקבע בו. שזהו - שלמותו היא כבוד ה'.